

۲۴۹۰۸

۱۳۷۸ / ۲ / ۲۹

وزارت فرهنگ و آموزش عالی

دانشگاه قم

موضوع:

آثار ناشی از تجدید نظر احکام کیفری

پایان نامه کارشناسی ارشد

حقوق جزا و جرمناسی

استاد راهنمای: جناب آقای دکتر محمود آخوندی

استاد مشاور: جناب آقای دکتر جعفر کوشا

نگارش: عزیز الله کشاورز

۱۸۶۷/۲

۲۴۹۰۵

تقدیم به:

محضر مبارک صاحب الزمان،

پیشگاه پرجم نور،

بقیة الله الاعظم،

صاحب تسبیح جامع،

و معلم وجود در مراقب تسبیح،

که به یمن او مخلوقات روزی داده می شوند،

وبه وجود او آسمان و زمین پا بر جاست.

عبد صالح،

معدن وحی،

مبین قرآن،

و معیین احکام آن در سرتاسر جهان.

تقدیر و تشکر:

پس از حمد و سپاس خداوند سبحان و سلام و درود به انبیاء عَلَيْهِمُ السَّلَامُ و ائمه اطهار عَلَيْهِمُ السَّلَامُ؛ بر خود فرض میدانند که از زحمات بیدریغ استاد فرزانه جناب آقای دکتر محمود آخوندی که با نظارت مستمر و راهنماییهای استادانه و مشفقاته همراه با بزرگواری و بردباری باعث به اتمام رسیدن این تحقیق گردید و همچنین از تلاش‌های استاد محقق جناب آقای دکتر جعفر کوشاكه برغم کثرت مشغله علمی بر ما منت گذاشته و امر مشاوره این پایان نامه را قبول فرموده و ما را هدایت و ارشاد نمودند، تقدیر و تشکل بعمل آورد. اگر چه زبان و قلم قاصر از آن است که کمترین زحمات آن اساتید عالی‌مقام را بیان نماید، توفیقات روز افزون ایشان را در پناه حضرت ولی عصر از خداوند حکیم خواستاریم.

همچنین از مسئولان دانشگاه قم و کتابخانه آن دانشگاه که کمال همکاری را در فراهم نمودن منابع تحقیق و ارائه آنها به محقق داشتند، سپاسگزاری می‌شود.

(الف)

فهرست مطالب

ج	مقدمه و تقسیم بندی مطالب
۱	فصل اول: کلیات
۱	بحث اول: نگرشی کوتاه بر تاریخچه تجدید نظر
۱	گفتار اول: سابقه تجدید نظر خواهی در قوانین موضوعه قبل از انقلاب
۱	الف: جنایت
۱	ب: جنحه
۱	ج: خلاف
۳	گفتار دوم: تجدید نظر خواهی در قوانین موضوعه بعد از انقلاب
۷	گفتار سوم: فلسفه تجدید نظر خواهی
۸	بحث دوم: طریقه تجدید نظر خواهی
۱۰	گفتار اول: مهلت تجدید نظر خواهی
۱۳	گفتار دوم: موعد و اخواهی از احکام غیابی
۱۵	گفتار سوم: بررسی تعیین مهلت از نظر فقهی
۱۶	گفتار چهارم: مشکلات ناشی از عدم تعیین مهلت
۱۷	گفتار پنجم: ضرورت تعیین مهلت تجدید نظر خواهی
۱۸	بحث سوم: موضوع تجدید نظر
۱۸	گفتار اول: بررسی ماده ۱۹ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب
۲۳	الف: احکام
۲۵	ب: قرارها
۲۶	۱ - قرار موقوفی تعقیب
۲۷	۲ - قرار منع تعقیب
۲۸	۱-۲ قرار منع تعقیب بعلت جرم نبودن عمل ارتکابی
۲۸	۲-۲ قرار منع تعقیب بدلیل عدم کفایت ادله
۲۹	۳ - قرار جلب بمحاکمه
۳۰	۴ - قرار بازداشت موقت
۳۱	۵ - قرار عدم صلاحیت

(ب)

گفتار دوم: واخواهی و مقررات فعلی ۳۲
بحث چهارم: رسیدگی دو مرحله‌ای از نظر فقهاء امامیه ۳۳
گفتار اول: از نظر مخالفان تجدید نظر ۳۴
الف: تجدید نظر از رای فقیه جامع الشرایط ۳۴
ب: موقعیت قاضی ماذون از نظر مخالفان ۳۸
گفتار دوم: از نظر موافقان تجدید نظر ۳۹
الف: رسیدگی مجدد نسبت به رأی فقیه جامع الشرایط ۳۹
ب: دیدگاه فقهاء در مورد رای قاضی ماذون ۴۲
نتیجه‌گیری ۴۴
بحث پنجم: جهات درخواست تجدید نظر ۴۶
گفتار اول: بررسی ماده ۱۸ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب ۴۶
الف: بند ۱ ماده ۱۸ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب ۴۶
ب: بند ۲ ماده ۱۸ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب ۵۰
ج: بند ۳ ماده ۱۸ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب ۵۱
۱ - منظور از عدم صلاحیت قاضی ۵۱
۲ - عدم صلاحیت و مرجع رسیدگی ۵۵
۳ - امکان رسیدگی مجدد پرونده توسط قاضی صادر کننده رأی بعد از صدور رأی ۵۶
گفتار دوم: بررسی ماده ۲۵ قانون تشکیل دادگاهها عمومی و انقلاب ۵۷
الف: ادعای مخالف بودن رأی با قانون ۵۷
۱ - معنای خلاف قانون بودن ۵۷
۲ - رویه کشور ایران در مورد مخالفت رأی با قانون ۵۷
ب: ادعای عدم صلاحیت دادگاه ۵۸
۱ - صلاحیت ذاتی ۵۹
۲ - صلاحیت محلی یا نسبی ۶۰
۳ - صلاحیت شخصی ۶۲
فصل دوم: آثار تجدید نظر ۶۳
بحث اول: اثر تعلیقی ۶۳

(ب)

۶۳	گفتار اول: تعلیق از نظر فقهی
۶۴	گفتار دوم: تعلیق از نظر حقوقی
۶۶	الف: تعلیق در امور حقوقی
۶۷	ب: تعلیق در امور جزائی
۶۹	گفتار سوم: فلسفه تأخیر (تعليق) اجرای حکم
۷۰	گفتار چهارم: معنی ترتیب فساد و مرجع تشخیص آن در ماده ۳۰ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب
۷۲	نتیجه گیری
۷۳	گفتار پنجم: تأثیر تغییر قانون در زمان اجرای حکم
۷۳	الف: عطف بمسابق نشدن قوانین ماهوی
۷۴	ب: مستثنیات قاعده عطف بمسابق نشدن قوانین ماهوی
۷۴	۱ - قوانین تفسیری
۷۴	۲ - قوانین زایل کننده آثار محکومیت جزائی
۷۵	۳ - قوانین مربوط به وضعیت تدابیر تأمینی
۷۵	۴ - عطف قوانین اخف بمسابق
۷۶	گفتار ششم: استثنایات تعلیق اجرای حکم
۷۶	الف: وقتیکه حکم در خصوص برائت متهم باشد
۷۷	ب: وقتیکه حکم جزای نقدی بوده یا حکم راجع به تأدیه خسارت طرف باشد.
۷۷	بحث دوم: اثر انتقالی و قلمرو آن
۸۰	گفتار اول: بر حسب موضوع مورد تجدید نظر
۸۰	الف: اختیارات تجدید نظرخواه در رابطه با موضوع
۸۱	ب: منع ادعاء جدید در مرحله تجدید نظر
۸۲	۱ - منع ادعاء جدید و رسیدگی دو مرحله‌ای
۸۳	۲ - منع ادعاء جدید و مرجع تجدید نظر
۸۴	ج: امکان تغییر عنوان وصف مجرمانه در مرحله تجدید نظر
۸۴	۱ - رویه کشور ایران
۸۵	۲ - رویه کشور فرانسه
۸۶	گفتار دوم: بر حسب عنوان تجدید نظرخواه

(ت)

الف: تجدید نظر خواهی قاضی	۸۶
ب: تجدید نظر خواهی دادستان	۸۸
۱ - تجدید نظر خواهی دادستان جهت حفظ قانون	۸۸
۲ - آیا قاضی میتواند نقش دادستان را داشته باشد؟	۹۲
۳ - امکان تشدید مجازات و فلسفه آن	۹۲
۴ - تجدید نظر خواهی دادستان و رویه کشور فرانسه	۹۳
۹۳ - ۱-۴ - فرجام به نفع قانون	۹۳
۹۳ - ۲-۴ - فرجام بسبب تجاوز از حدود	۹۳
۵ - تجدید نظر خواهی دادستان بلحاظ کم بودن مجازات	۹۴
ج: نقد و بررسی ماده ۳۱ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب	۹۵
مسئله اول: تبعیت یا عدم تبعیت شعبه مرجع ایه از نظر شعبه دیوان عالی کشور	۱۰۳
مسئله دوم: مهلت تجدید نظر خواهی در ماده ۳۱	۱۰۴
د: تجدید نظر خواهی شاکی یا مدعی خصوصی	۱۰۶
هز: تجدید نظر خواهی متهم	۱۱۰
۱ - آیا ادعای محکوم علیه برای تجدید نظر خواهی باید همراه دلیل باشد.	۱۱۲
۲ - تجدید نظر خواهی بعضی از محکوم علیهم و اثر آن	۱۱۳
گفتار سوم: تجدید نظر بر حسب مرجع تجدید نظر	۱۱۳
الف: وظیفه دادگاه تجدید نظر استان	۱۱۴
۱ - تأیید (ابرام)	۱۱۴
۲ - نقض	۱۱۴
۱-۲ - نقض احکام	۱۱۴
۲-۲ - نقض قرار	۱۱۴
۳ - رفع اشتباه در حکم	۱۱۴
۱-۳ - احتساب محکوم به یا خسارت	۱۱۵
۲-۳ - تعین نوع مجازات	۱۱۵
۳-۳ - انطباق عمل با قانون	۱۱۵
ب: وظیفه دیوان عالی کشور در مقام تجدید نظر	۱۱۶

(ث)

۱۱۷	۱ - نقض بلا ارجاع
۱۱۷	۲ - نقض حکم بعلت نقص تحقیقات
۱۱۸	ج: رسیدگی ماهیتی دیوان عالی کشور و ایراد آن
۱۱۹	گفتار چهارم: تجدید نظرخواهی تبعی
۱۱۹	الف: هدف از تأسیس تجدید نظرخواهی تبعی
۱۲۰	ب: مهلت درخواست تجدید نظرخواهی تبعی
۱۲۰	ج: استرداد تجدید نظرخواهی تبعی و تأثیر آن
۱۲۱	۱ - رویه کشور فرانسه
۱۲۱	۲ - رویه کشور ایران
۱۲۲	گفتار پنجم: اثر انتقالی و ضرر و زیان
۱۲۲	الف: فسخ یا ابرام رأی و رابطه آن با مسئله ضرر و زیان
۱۲۳	ب: تعریف ضرر و زیان
۱۲۴	۱ - ضرر و زیان مادی
۱۲۴	۲ - ضرر و زیان معنوی
۱۲۵	ج: طرق ترمیم ضرر و زیان
۱۲۵	۱ - ترمیم عینی
۱۲۵	۲ - پرداخت خسارت
۱۲۶	۳ - الزام به عذرخواهی و درج حکم در جراید
۱۲۷	گفتار ششم: قطعیت رأی
۱۲۷	الف: قطعیت در قوانین موضوعه
۱۲۹	ب: تاریخ قطعیت رأی
۱۳۰	نتیجه گیری
	منابع و مأخذ
	آخر

مقدمه:

(ج)

اگر چه امروزه در نظامها و سیستم‌های دادرسی ضرورت وجود قوانین شکلی به منظور حفظ نظم و رعایت حقوق فردی و اجتماعی و اجرای عدالت کیفری بعنوان یک اصل موضوعی مورد توجه قرار گرفته است و اهمیت آن بر کسی پوشیده نیست و تئوریهای جدید حقوقی که توسط مکاتب مختلف ارائه می‌گردد و همچنین دکترین و نظریات علماء و استادیهای حقوق همه و همه در راستای اهداف فوق الذکر سیر می‌نماید. اما متأسفانه وقتی به تاریخچه قانونگذاری در ایران توجه می‌نماییم نه تنها سیر نکاملی خود را از دست داده است، بلکه هر چه زمان می‌گذرد از واقعیات و تئوریهای جدید حقوقی بیشتر از پیش فاصله می‌گیرد، یکی از دلایل آشکار این مدعی تغییرات مکرر قوانین می‌باشد. بعنوان مثال مفنن اسلامی بعد از انقلاب بطور مکرر قوانین سابق را به تجدید نظر از آراء دادگاهها را تغییر داده است و هیچگاه قوانین لاحق نوافص قوانین سابق را بر طرف نکرده است بلکه معضلی بر مشکلات قانونی و دستگاه قضائی افزوده است و همین امر باعث ایجاد رویه‌های مختلف، تشتبه آراء و تفسیر نامعقول از قوانین گردیده است.

تشخیص موارد ناسخ و منسوخ از دیگر مشکلات این وضعیت می‌باشد زیرا در موضوعات واحد مکرراً قوانینی بتصویب می‌رسد که با اندک تأملی به ضد و نقیض بودن آنها می‌توان پی برد. همین تغییرات مکرر و وضعیت موجود ضرورت تحقیق در امر تجدید نظر را دو چندان می‌نماید، زیرا:

اولاً: تمامی دانش پژوهان و محققین و دانشجویان رشته حقوق که می‌خواهند با اصول قانونگذاری در ایران آشنا شده یا قصد تحقیق در آئین دادرسی کیفری در ایران را دارند از چنین منابعی استفاده بنمایند.

(ج)

ثانیا: تصویب مکرر قوانین در زمینه تجدید نظر منجر به طرح مباحثی از جمله موارد ناسخ منسوخ، جمع بین قوانین سابق و لاحق و چگونگی تجزیه و تحلیل قضایی از آن قوانین گردیده که ضرورت مطالعه همه جانبی در این خصوص را محرز می‌نماید.

ثالثا: مفنن با بررسی نقطه نظرات و نقد و بررسیهای منطقی نسبت به قوانین موضوعه توسط اساتید و حقوقیین و سایر مراجع ذیریط و بهره‌گیری از آنها در جهت سیر تکاملی در امر قانونگذاری حداکثر استفاده را خواهد نمود.

در این تحقیق از روشهای ذیل استفاده می‌گردد:

الف: روش تحقیق مطالعه‌ای: یعنی با استفاده از منابع حقوقی و تعمق و تفحص در آنها اطلاعاتی را بدست آورده و بر اساس آن اطلاعات، موضوع تحقیق مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

ب: روش تجزیه و تحلیل: در این روش محقق با توجه به نظرات موافقین و مخالفین و دلایل و مدارک آنها در خصوص هر موضوع و با عنایت به مستندات قانونی و دکترین حقوقی و آراء مختلف پیرامون موارد بحث به تجزیه و تحلیل و استنباط حقوقی می‌پردازد. در نهایت محقق نظر خود را در موارد مختلف بطور مدلل و مستند بیان میدارد و در مواردی که لازم باشد ایرادات و اشکالات قانونگذاری بیان شده و راه حل ارائه می‌گردد.

اما باید به این مطلب مهم اشاره گردد که محقق در امر تحقیق با مشکلاتی مواجه می‌باشد؛
که عبارتند از:

۱ - امکانات کتابخانه‌ای دانشکده‌های حقوقی کشور ایران هر چند تا حدودی مناسب می‌باشد اما به لحاظ فقدان منابع و کتب حقوقی جدید، عدم وجود سیستم بازکتابخانه‌ای، فقدان موضوع بندي مجلات حقوقی و عدم دسترسی کامل به آنها امر تحقیق را با مشکل مواجه

(ح)

می نماید.

۲ - کتابخانه‌های دانشگاهها با دانشجویان مؤسسه‌ات و سایر مراکز علمی همکاری لازم را نمی نمایند این امر ناشی از عدم وجود امکانات کافی اعم از کادر تخصصی، فضای مناسب و کتب مورد نیاز می‌باشد. شاید علت دیگر آن کم اهمیت بودن امر تحقیق در کشورهای جهان سوم است.

۳ - با عنایت به تغییر مکرر قوانین در زمینه تجدید نظر از احکام کیفری، حقوق دانان تمایل چندانی به تألیف و تحقیق و نشر آثار خود ندارند. به همین لحاظ محقق با کمبود منابع مواجه خواهد بود و وقتی ابزار تحقیق در اختیار محقق نباشد، چگونه می‌تواند یک تحقیق ایده‌آل و شایسته ارائه دهد.

فهرست عنوانین در این تحقیق عبارتست از:

فصل اول: شامل بررسی اجمالی تاریخچه تجدید نظر می‌باشد که در هر علمی بیان تاریخچه از ضروریات مسلم آن علم بشمار می‌رود بخصوص در علم حقوق بیان تاریخچه جهت تعیین موارد ناسخ و منسخ ضروری می‌نماید. بعلاوه مهلت تجدید نظرخواهی در این فصل مطرح گردیده، در این خصوص باید روش گردد که آیا قرار دادن مهلت برای تجدید نظر با شرع مغایرت دارد یا نه؟ و آیا علی الاصول عدم وجود مهلت باعث ایجاد مشکلات عملی خواهد شد و تعیین موعد برای تجدید نظر چه ضرورتی دارد؟ و چه ارتباطی بین مهلت تجدید نظرخواهی و قطعیت رأی وجود دارد؟ در مسائل مطروح بنحو کافی و وافی نظریات مختلف فقهی و حقوقی مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت. همچنین موضوع تجدید نظر از دیگر موارد مورد بحث این عنوان می‌باشد زیرا موضوع تجدید نظر اعم از اینکه حکم یا قرار باشد، آثار و نتایج مختلفی بدنبال خواهد داشت. بعلاوه در وضعیت فعلی در مراجع کیفری و عالم حقوق بحث جدیدی

(خ)

طرح گردیده که آیا قرارهای کیفری قابل تجدید نظر هستند یا نه؟ که در صورت پاسخ مثبت آثار تجدید نظرخواهی از آنها بایستی مد نظر قرار گیرد. همچنین با عنایت به اینکه نظام تقنی در جمهوری اسلامی ایران در مورد رسیدگی دو مرحله‌ای یا عدم آن از لحاظ مبانی و اصول ریشه در اختلاف نظر فقها و امامیه دارد. بنابر این نظریات فقهاء در مورد این امر طرح و مورد تجزیه و تحلیل حقوقی قرار خواهد گرفت. و این مسائل مطرح میگردد که آیا از نظر فقهاء اصولاً قاضی غیر مجتهد حق قضاؤت دارد و اگر حق قضاؤت دارد تجدید نظر از رای او جائز می‌باشد یا نظر آنها در مورد قضاؤت قاضی مجتهد و تجدید نظر از رأی او چه می‌باشد؟ و به این سؤال پاسخ داده می‌شود که چرا برخی از فقهاء فقط به قاضی مجتهد حق قضاؤت میدهند و تجدید نظر از رای او را جائز نمی‌دانند؟

فصل دوم: راجع به آثار تجدید نظر است. در ابتدا اثر تعلیقی^(۱) مورد بحث و بررسی قرار میگیرد که در این خصوص بحث و بررسی مفصل و مدلل با استناد به نظریات و دکترین حقوقی قوانین موضوعه و نظریات فقهی بعمل خواهد آمد و باید روشن گردد که آیا در زمان تجدید نظرخواهی و رسیدگی به آن؛ حکم باید اجرا شود یا اینکه تا ختم رسیدگی مرجع عالی اجرای حکم متوقف گردد و بعلاوه در ماده ۳۵ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب از ترتیب فساد بر اجرای حکم سخن بمبیان آمده است باید معلوم شود که کدام مرجع این امر را احراز می‌نماید؟ همچنین منشأ و منبع علمی و نظری اجرا یا عدم اجرای حکم در زمان تجدید نظر باید مورد بحث و بررسی قرار گیرد که چرا مفتن اصل را بر قابل اجرا بودن احکام قرار داده است؟ اثر انتقالی موضوع دیگر مورد بحث این فصل میباشد. با عنایت به اینکه در مرحله

۱ - هر جا در این تحقیق راجع به اثر تعلیقی بحث میگردد منظور از تعلیق، همان تأخیر در اجرای حکم در زمان تجدید نظرخواهی می‌باشد.

(د)

تجدیدنظر پرونده و دعوی در مرجع بالاتر مطرح میگردد این مسائل قابل طرح است که آیا
محکمه عالی حق تشدید یا تخفیف مجازات را دارد؟ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب
در این خصوص چه نظری دارد آیا اصولاً این قانون اثر انتقالی را پذیرفته یا آنرا نسخ کرده است؟ و
آیا اختیارات مرجع تجدید نظر محدود است یا نامحدود و اگر محدود است در چه شرایطی این
محدودیت قابل تصور است؟ و آیا عنوان تجدید نظر خواه یا موضوع تجدید نظر چه تأثیری در
اختیارات مرجع تجدید نظر دارد؟ اینها از جمله مسائلی است که باید در این مورد، مورد بحث و
بررسی قرار گیرد. بعلاوه در خصوص عنوان تجدید نظر خواه ضمن تجزیه و تحلیل حقوقی
قضائی از ماده ۳۱ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب؛ باید روش‌گردد که مراد قانونگذار
از احکام قطعیت یافته چه میباشد و همچنین منظور از مخالفت بین با شرع و قانون چیست و آیا
اصولاً این نحوه قانونگذاری قابل توجیه است؟ آیا در صورت ارجاع امر رسیدگی طبق ماده ۳۱
قانون فوق الذکر به دادگاه همعرض؛ آن محکمه می‌باشندی از نظر دیوان متابعت کند یا میتواند
مستقل‌اً تصمیم بگیرد و هر فرض چه اشکالاتی بدنیال خواهد داشت؟
در پایان این فصل بحث جنجالی قطعیت آراء خواهد آمد و به این سؤال جواب داده
می‌شود که آیا با قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب قطعیت رأی متزلزل گردیده یا خیر؟
مواد قانونی در این مورد با استفاده از سایر منابع حقوقی مورد تدقیق و تحقیق قرار خواهد گرفت.

فصل اول:

کلیات

مبحث اول:

نگرشی کوتاه بر تاریخچه تجدید نظر

گفتار اول:

سابقه تجدید نظرخواهی در قوانین موضوعه قبل از انقلاب:

طبق ماده ۱۸۱ قانون آئین دادرسی کیفری مصوب شهریور ماه ۱۲۹۰ جرائم به سه دسته

تقسیم میشوند که عبارتند از:

۱- جناحت

۲- جنحه

۳- خلاف

الف: جناحت: عبارتست «از جرمی که جزای آن ترهیبی^(۱) و ترذیلی^(۲) با هم است یا فقط ترذیلی است^(۳). به جرائم جنائی طبق ماده ۴ ق. آ. د. ک (اصلاحی مصوب ۱۳۳۷/۵/۱) در محاکم جنائی رسیدگی می شد؛ احکام این محاکم قطعی نبوده و قابل درخواست رسیدگی فرجامی^(۴) در دیوان عالی کشور بود که طبق تبصره ۱ ماده ۴۳۰ مکرر ق. آ. د. ک. بعد از ارجاع

۱ و ۲- برای اطلاع بیشتر در مورد «مجازاتهای ترهیبی و ترذیلی» به «ترمینولوژی حقوق»، نگارش محمد جعفر جعفری لنگرودی، ص ۶۱۵ مراجعه شرد.

۳- ماده ۱۸۲ ق. آ. د. ک.
۴- ماده ۵۵۸ آ. د. م: مقرر میدارد: «مقصود از رسیدگی فرجامی تشخیص این امر استکه حکم یا قرار مورد درخواست فرجامی موافق قانون صادره شده یا نه. در صورت اول حکم یا قرار ابرام والا با ذکر تمام جهات قانونی مؤثر در نقض حکم یا قرار فرجام خواسته نقض میشود...».